

BALADA O TROBENTI IN OBLAKU

Ciril Kosmač

(Nadaljevanje)

II

»Uh!« se je glasno oddahnil Peter Majcen.

Postavil je žezvo na kuhalnik in lonec na tla. Nato se je krepko pretegnil, da mu je kar zaškrtalo v sklepih, se vzdignil na prste in z rokami tako sunkovito sunil proti stropu, kakor bi vrgel s sebe težko in moreče breme.

»Uh! Da sta jo le ,odkajpakala'! In tudi ,odinala'! Upam, da vsaj do večerje ne bom več slišal ne ,kajpak' ne ,in'!«

Potisnil je roke v žepe in začel požvižgavati lenobno angleško popevko, ki mu je že prej brnela v ušesih. Požvižgaval je in lahkotno poplesaval pred omarico, dokler ni zavrela voda. Hitro je zamešal kavo in jo vlil v skodelico.

»Tako! Zdaj pa kar veselo na delo!« je vzkliknil in sedel k mizi. Prižgal si je cigareto in potegnil k sebi mapo z naslovom PRVI IN POSLEDNJI BOJ. Počasi in skoraj slovesno jo je odprl ter v svoji prešerni radosti kar po francosko poklical Temnikarja — in poklical ga je nekam zviška, kakor bi ga pozival na boj:

»*Et maintenant, Temnikar, à nous deux!*«

A glej — Temnikar se ni prikazal!

Peter Majcen se je zdrznil. Široko je odprl oči in nato trdno zamizal, da bi Temnikarja zagledal v temi. Toda prizori, ki so bili še pred nekaj trenutki tako živi in jasni, da bi jih bil lahko fotografiral, so bili zdaj mrtvi in zamegljeni ter so se hitro oddaljevali, se tajali v sive lise in naposled popolnoma skopneli. Pred njegovimi očmi je zazijala prazna tema. Nato so se v njej prikazali rdeči, zeleni in rumeni krogi, ki so naglo utripali, poskakovali in se mu zaletavali v glavo, da ga je kar bolelo v sencih; a tudi ti krogi so se kaj hitro raztajali v črne lise, ki so se še nekajkrat bliskovito podrsale sem in tja po gladki temi, po tistem črnem ledu, in nato izginile.

»Prekleti kmet! In prekleta njegova baba!« je zarohnel Peter Majcen, jezno odrinil stol in zdivjal po sobi. »Saj sem vedel, da me bosta zamorila!«

»Vedel si? Misliš, da sta res onadva kriva?«

»Kaj!« je glasno vzkliknil, da bi prekričal svoj notranji glas. »Hm, kajpak, ali bo šlo?... Hm, kajpak, ali vam gre hitro izpod rok?... Hm, kajpak, ali bo zanimivo?... Hm, kajpak, ali se spleča?«

»Hm, kajpak!... Kdo ti je pa včasih tako govoril?«

»Včasih?«

»In ne samo včasih! Skoraj zmeraj!«

»Skoraj zmeraj...« je priznal Peter Majcen in zlezal vase. Začutil je nekakšno žalost v srcu, ki se je kmalu pretočila v obup, obup se je zgostil v tesnobo, tesnoba se je strdila v kamen, ki mu je mrzlo obležal v drobu. Ogenj ustvarjalne radosti, ki mu je prej ožarjal obraz, je ugasnil; poteze skrbi in bridkosti so oživele in so se mu zasmejale kot premaganemu starcu. »Da, zmeraj je tako!... A zakaj je tako? Od kod ta nemir, ta obup, ta tesnoba, ta mrzli kamen v drobu?«

»To je tvoj dvom!«

»Dvom? Da, to je dvom v lastno delo.«

»In ne samo dvom. To je tudi strah pred delom.«

»Saj, saj... Verjetno podobni občutki obidejo vojaka pred spopadom... In pisanje je tudi spopad. Spopad s snovjo, ki je nemara neprimerno močnejša od tvojih ustvarjalnih sil.«

»In od tvoje volje!«

»Saj, saj... Vem, da se nisem rodil pot tisto srečno zvezdo, da bi lahko sedel kakor uradnik v pisarni in klepal debele romane. Jaz nisem uradnik! Jaz sem nemiren človek in —«

»In šibak človek! Šibak človek, ki je zdaj nemiren, ker gre za spopad s Temnikarjem, za spopad z njegovim spopadom, z njegovim bojem, z njegovo smrtjo, z njegovim čudnim človeškim poveličanjem.«

»Saj! A je spopad v gorah, v gozdu, v zimi in snegu, spopad na življenje in smrt!«

»Vem, vem! Zato pa se je Temnikar zbudil z žalostjo, z nemirom, s tesnobo, z mrzlim kamnom v drobu.«

»Saj! In zato si je nastrgal arnike v žganje!« je glasno odbil Peter Majcen. In takoj nato je vzdihnil: »Oh, da bi imel vsaj požirek žganja!«

»Aha, smo že tam!... Toda, daj, pusti ironijo! Pa saj to je že cinizem, ki tukaj res ni na mestu! Kaj le vlačiš na dan svoje edino orožje: ščit ironije in kopje cinizma! Mar ne vidiš, da si smešen, čeprav si hkrati tudi tragičen! Pravi Don Kihot!... In saj sam dobro veš, da s tem orožjem ne boš pregnal svoje tesnobe in ne zdrobil svojega kamna. In prav tako ne z žganjem!... Sicer pa, ali nisi sklenil, da ne boš pokusil niti kapljice, dokler ne napišeš Temnikarja?«

»Sem... In bom ta sklep tudi držal!« je mračno rekel, stisnil ustnice in pesti ter pobesil glavo, ker ga je bilo zdaj sram svojega cinizma in svoje slabosti. »Sicer pa tudi Temnikarju žganje ni pomagalo!«

»Daj, pusti Temnikarja! Le zakaj se primerjaš z njim? Kaj pa bi rad potegnil iz te primerjave? ... No, če že hočeš, eno vzporednico lahko potegneš. Tole: Temnikar se je zbudil s kamnom v drobu, a kakor hitro je vedel, kaj mu je storiti in je sklenil, da bo to tudi storil, je kamen izginil. Če pa bi bil vedel, kaj mu je storiti, a se ne bi bil odločil, da bo to storil, ali bi se bil premislil ali celo obupal, potem bi mu bil kamen obležal v drobu; in vsak dan bi bil težji in vsak dan bolj mrzel, in nobena arnika in nobeno žganje ga ne bi raztajala do groba. Še v grob bi padel z njim.«

»Saj vem! Prav dobro vem! Pri njegovem značaju bi bilo to izdajstvo!«

»A pri svojem značaju ga boš ti zdaj izdal.«

»Kdo je rekel, da ga bom izdal?«

»Ali nisi obupal?«

Peter Majcen je obstal. A samo za hip, ker je takoj našel odgovor:

»To je popolnoma druga stvar! To ni odvisno od mene! To je odvisno od navdiha!«

»Od navdiha? ... Seveda! In kaj je navdihovalo Temnikarja, da je bila njegova stara noga tako mlada in njegov obraz tako slovesen, kakor bi odhajal na veliko slavje? Boj, ki je bil pred njim!«

»Boj?«

»Boj! In neomajna vera, da bo zmagal! Pravzaprav niti ne neomajna vera, temveč dejstvo, da na to niti mislil ni ... In prav tako je bilo prej tudi s tabo. Tudi ti si bil ves lahak in slovesen, kakor bi odhajal na veliko slavje. Ha! Pred tabo je donela trobenta, ti pa si zmagoslavno korakal od poglavja do poglavja, kakor je Napoleon korakal do Moskve.«

Peter Majcen se je namršil in pogledal v kot, kakor bi ga bilo sram.

»A zdaj? ... Zdaj, ko je treba sedeti, zdaj, ko je tudi tebi potrebna pisarna, zdaj, ko bo treba klepati iz dneva v noč in iz tedna v teden, zdaj, ko se je treba spopasti s snovjo, zdaj si zdvomil — pa je konec slavlja. In v srcu je tesnoba in v drobu kamen ... A! Še nekaj, ker smo že pri tem: Ali bo Temnikar na poti v Robe kdaj zdvomil v zmago? Ali bo kaj obupal?«

»Ne!« je odločno odbil. »Niti za hip ne bo zdvomil! In niti sence obupa ne sme biti! Temnikar je čisti, klasični junak!«

»Mhm ... Glej, ti si pa tisti vojak, ki si prej govoril o njem. Vojak, ki se je ustrašil boja ... Eh, dragi moj, vse je tako preprosto in tako jasno! Kako lepo je pred bitko sanjati o zmagi! Še tisočkrat lepše pred veliko, odločilno bitko! Vse težave so tukaj samo zato, da jih človek

z lahkoto premaguje, in vse nevarnosti samo zato, da je potem slava večja! Kako je takrat človek pogumen! Kako mu žari obraz!«

Peter Majcen je še bolj pobesil glavo in tako naglo meril sobo, kakor bi hotel uiti samemu sebi.

»Vidiš, tako je s tabo. Dokler si samo mislil, samo sanjal, kako boš pisal, je vse žarelo v tebi in na tebi. Prizori so kar švigali mimo tvojih oči, in vsi so bili tako jasni in živi, da si z navdušenjem vzdikljal v sebi: To bom kar vrgel na papir!... A zdaj? Zdaj je papir pred tabo in... in še preden si napisal prvi stavek, že omahuješ. In saj pravzaprav ne veš niti prvega stavka, ki ga je treba napisati!«

»Seveda ne vem!« je jezno vrgel roke od sebe.

»Ha! In prvi stavek je pri pisanju včasih prav tako važen, nemara celo odločilen, kakor je v bitki odločilen prvi udarec... Da, dragi moj, vojak presanja vso bitko v desetih minutah in hrabro zmaga, bije pa se deset dni in še dalje! Ti lahko zasnuješ in presanjaš ves roman v eni noči, če ne moreš spati, bralec bi ga prebral v treh nočeh, a če ga boš pisal, ga boš pisal tri leta in še dalje!... Da, pisanje niso sanje, pisanje je trdo in odgovorno delo, je črno garanje, je bridka muka!«

Peter Majcen se je oddahnil in se nehote zravnal, kakor se ponosno zravnja delavec, če mu rečemo, da opravlja težko in odgovorno delo. Pogladi se je po laseh in se vdano nasmehnil, toda takoj mu je postalo nerodno in se je spet zmračil.

»Vse to je res! Toda najprej je le treba premagati prvi dvom. Treba je zrušiti vsa tista vprašanja, ki stojijo pred tabo kakor mračni trdnjavski stolpi: Ali je to prav? Ali je to dobro? Ali je to potrebno? Ali je to umetniško? Ali ima to smisel? Ali se spleča?«

»Tudi to je res. Toda vsi ti dvomi so tako prepleteni, da ne boš nikdar dognal, kateri sproži drugega. Vsekakor pa je stara resnica, da dvom vojaku ugasne pogum, umetniku pa navdih.«

Peter Majcen je prikimal, se s hrbtom naslonil na okno, zaprl oči in dolgo izgubljeno ždel v svojih mračnih mislih. Nato je trznil in skočil od okna.

»Dovolj! Dovolj!« je zamahnil z rokama in stopil po sobi. »Dovolj sem se namučil, dovolj natrpinčil!... Proč z dvomi! In voljo sem! Druge rešitve ni! Treba je sestri k mizi in potrpežljivo sedeti, da se vrne navdih... Res je, včasih sem preveč nestrpen! A navdih ni železni pisalni stroj, ki se nikamor ne premakne; navdih je lahkokrila in muhasta ptica, ki leta visoko, visoko kot najvišji oblak. A se vrne. Zmeraj se vrne. Toda treba je hrepeneti in potrpežljivo čakati pri pisalnem stroju!«

Vdano je sedel na stol in se pritisnil k mizi, kakor bi se hotel prikleniti k njej. A ni sedel niti minuto.

»Ne! Ne in ne! Danes moja tesnoba ni samo to!« je glasno rekel in skočil na noge. »Moj kamen je nekaj drugega! Nekaj se dogaja! Nekaj se je zgodilo! Nekaj —«

»Nehaj! Nehaj!... Glej, ustvariš junaka, kakršen je Temnikar, ti pa —«

»Ha!« je posmehljivo prhnil. »Temnikar je Temnikar, jaz sem pa... jaz sem pa Peter Majcen. In majcen Majcen, majcen majcen Majcen!«

»Na, pa si spet na tleh! In kako otročje si se pogrnil! V svoj priimek si se zaletel. Mar misliš, da bi bil kaj večji in močnejši, če bi se pisal... kaj vem... če bi se pisal na primer Hrast? Prav takšen bi bil. In zdaj bi se zaletel v Hrast, češ da je votel. Če bi se pisal Skala, bi rekel, da si razbit. In če bi se naposled pisal celo Velikan, bi rekel, da si velikan na trhlih nogah... Priimek lahko zamenjaš, če ti ni všeč, človeka pa ne moreš. Zato pusti te neumnosti! Človek si, kakršen pač si! In nemara in hkrati občutljivejši, ker imaš takšen poklic.«

»Človek! A kakšen človek?« je nestrpno poskočil Peter Majcen in se ozrl v okensko steklo.

»Kaj boš zdaj buljil v svoj obraz! To je brezplodno početje, to brskanje in razgrebanje po sebi. Nikamor ne boš privrtal. In naposled, ali je to važno? Važno je, da veš, kdo in kaj so tvoji junaki. Te moraš poznati!«

»Rad bi poznal tudi sebe!«

»Sebe?... Ne! Mislim, da sebe ne boš nikdar spoznal. Kdo pa se sploh pozna? Kdaj se ogledalo lahko ogleda v sebi? Nikdar. Drugi obrazi se ti bodo odpirali kakor knjiga, tvoj ti bo zmeraj zaprt. A tudi če ga boš odprl, bo nerazumljiva kitajščina. Skozi druge oči boš gledal v duše, kakor pravimo, a pred svojimi... no, saj vidiš, pred svojimi stojiš kakor pred železno zaveso... ali pa kot pred prepadom. Kolikokrat si že takole stal pred ogledalom in si gledal v oči! In kaj si videl? Da so podolgovate in sivomodre. A če si hotel prodreti vanje, ti je kmalu postalo neprijetno, da si se ozrl stran, kakor se boš ozrl zdaj...«

Peter Majcen je jezno trznil z glavo in stopil od okna.

»Da, dokler si mislil, da gledaš v oči nekemu tujemu človeku, si lahko gledal vanje, ko pa si se spomnil, da si ta človek ti in da so to tvoje oči, nisi več zdržal pogleda... Pusti to! Pusti! Človek je sebi pragozd, kjer se lahko izgubi. In koliko se jih je že izgubilo! Človek je sebi prepad, kamor lahko pade. In koliko jih je že padlo! Da, da,

človek je sebi zmeraj uganka! In od tod nemara naposled tudi uganka človeških zmot in trpljenja!«

Obstal je sredi sobe, si položil roko na čelo in zaprl oči.

»Ah, vse to je res norost! Norost!... A vendar bi le rad vedel, kaj sem. Ali sem res samo ogledalo? Ali sem nemara nekakšen transformator, ki skozenj tečejo žice tujih življenj, da se v meni prižigajo?...«

»In ugašajo... Pusti! Pusti! Ne nori brez potrebe Ne trati časa! Bodi pameten in reci: Sem in pišem!«

»A zakaj pišem?«

»Hm? Nemara tudi zato, ker tako noriš, tudi zato, ker se izgubljaš v teh brezplodnih mukah, in tudi zato, ker težko pišeš... A zdaj pusti vse to, ker moraš pisati! Tako si sklenil. Zato zamahni z roko, skuhaj si še eno kavo in sedi k mizi!«

»Bom! Pri moji duši, da bom!« je glasno rekel in celo odločno zaškrtal z zobmi.

»In nobene nore misli več! Požvižgavaj si svojo staro angleško popevko!«

Odločno se je obrnil, zažvižgal in nato celo polglasno zapel:

»It's only Kew
to you,
but to me
it's Paradise...
They are just blue
petunias to you,
but to me
they are your eyes...«

Pograbil je lonec, nalil vode v žezvo in jo postavil na kuhalnik. Vztrajno in vedno glasneje, a brez sleherne misli, je ponavljal te osladne besede, dokler ni vлил kave v skodelico in sedel k mizi.

Prižgal si je cigareto in odprl mapo. Preletel je s pogledom nekaj strani osnutka in se nato grenko in zaničljivo namršil:

»Ne! To ni dobro!... To je slabo!... To je sploh zanič!...«

Zaprl je mapo in jo pahnil od sebe. Naslonil se je s komolci na mizo, si podprl glavo in se zamaknil skozi odprto okno. Dvorišče je bilo res ozko: komaj štiri metre od okna je bil gladek in visok bel zid drugega krila, nad zidom rjava streha, na strehi čokat dimnik, iz dimnika se je vijugal prozoren, modrikast dim.

»Vse je dim!...« je vdano vzdihnil.

»Nič novega nisi povedal. To smo slišali že stokrat! Vsi pesniki radi krožijo o tem; najbrže zato, ker se dim slabo rima na spomin... No, ljudje pa zaradi tega niso nehali ne upati ne delati.«

Stisnil je ustnice in se zamaknil v tisti ozki pas neba, ki ga je videl nad streho. Nebo je bilo temnomodro, globoko in prazno.

»Na! Glej, niti oblačka ni!... Temnikar pa je imel svoj oblak. Ko je odhajal z doma, ga je videl nad Vranjekom, in kasneje, ko je obležal v Robeh, ga je videl nad Brezmi. Oblak je izginil hkrati z njegovim poslednjim dihom... Moje nebo pa je že prazno, prazno in globoko kakor brezdanje brezno...«

Spreletel ga je srh.

»Ha! Saj me mora spreletavati srh, če si izmišljam tako grozljive prisposode!« se je grenko nasmehnil. »Brezno? Saj! Tisti štirikotni kos neba je ozko žrelo brezdanjega prepada, jaz pa sedim tukaj, globoko na zemlji, v globoki kleti — in kar nenadoma, ta hip, zdaj, prav zdaj, se zemlja obrne in glej: zaradi kamna v drobu izgubim težnost in padem v tisti brezdanji prepad; padem skozi odprto okno, švignem navzdol ob tistem gladkem belem zidu, švignem mimo strehe, mimo dimnika, skozi dim in potem padam in padam in vem, da ne bom nikdar dosegel dna, ker ga ni; samo padam in bom padal in padal, dokler me tesnoba ne omami, da se izgubim... padam in padam in okrog mene visi neskončna, navpična, temnomodra tišina kakor pločevinasta stena, in tudi votlo ropota kot pločevina...«

Nehote se je zgrabil za mizo.

In tedaj, prav tedaj, se je oglasilo klepanje kose. Udarilo je tako nenadoma in tako ostro, da je Peter Majcen skočil na noge. Obstal je, se nasmehnil in se pomiril.

»Hm, kajpak... tisti prekleti Kajpak kleplje svojo koso. Saj je vendar rekel, da pojde kosit otavo... Kam? Kako je že rekel?«

»V Tihi dol.«

»Aha, v Tihi dol... Le zakaj so v tem kraju tako čudna imena? Črni log? Tihi dol?«

»Samo zato, da se ti lahko pogrezneš v svoje neumne črne misli... Nehaj vendar, nehaj! Človek bi rekel, da te preganja smrt.«

»To se pravi, da sem *under the spell of Death*, kakor se lepo reče po angleško... *Well, it's possible. It's quite possible. I know the spell of Death. And why shouldn't I be under that spell just now?*«

»Kar nehaj! In nehaj tudi z angleščino!... Kmet kleplje koso, kar je popolnoma naravno —«

»Naravno? Seveda je naravno! Toda zveni, kakor bi kdo razbijal po tisti pločevinasti tišini mojega brezdanjega prepada... Da, prav tako je, kakor bi sama smrt sedla vrh gore, položila svojo velikansko koso čez vso dolino in jo zdaj kleplje nad mojo glavo...«

»Norost!... Kajpak ni smrt, čeprav je res suh kot okostnjak.«

»Kaj pa — če kleplje koso zase?...«

Ta misel ga je prešinila tako nenadno, kakor bi res ne bila njegova. Obstal je in spet ga je spreletel srh; hkrati pa ga je zapekla vest, kakor bi s to mislijo želel kmetu smrt.

»Res sem grd!... In prav res sem danes čuden! Tudi moja glava je brezdANJI prepAD; iz nje se vzdigujejo samo grozljive, pošastne misli.«

»Daj, zberi se! Usmeri svoje misli drugam!«

»Bom! In saj moram!« je stisnil pesti in odločno zamahnil po zraku. »Vendar pa... ali ni čudno, da me je nenadno prešinila taka misel?... Le zakaj naj bi kmetu bila zadnja ura?... Zakaj?... Pa sploh, od kod ta misel?«

»Prišla ti je na um kakor vse druge misli. Od kod? Misel nima potnega lista, da bi lahko pogledal, od kod je prišla.«

»O, seveda! Človek nosi v sebi svet, ki ga še do smrti ne spozna. Počasi se odpirajo meje novih, neznanih dežel. In zdaj se je odprla meja tiste mračne dežele, ki v njej prebivajo misli o minljivosti, misli o smrti —«

»Stoj! A kdo je odprl mejo tiste dežele?... Tvoj dvom in tvoja šibka volja. In tudi tvoje brezdelje!... Zamahni z roko in zapahni mejo tiste dežele!«

Zamahnil je z roko, si prižgal cigareto in zakorakal po sobi.

Nenadoma pa je spet obstal in se zamislil.

»Kaj pa, če se tukaj res nekaj dogaja?... Ali ni ta Črnilogar nekam čuden?... In žena? Kaj je že prej česnala?«

»Ah, beži, beži!«

»Ne, ne! V tem ozračju bo nekaj, kar mi ne prija...«

»Le kaj neki? Ali si kaj opazil davi, ko si se pripeljal?«

»Nisem... A kako naj bi bil opazil? Prinesel sem s sabo svoje ozračje. Pripeljal sem se s svojimi junaki. Dihal sem svoj zrak. Vse drugo me ni zanimalo. Saj si niti kmeta nisem dobro ogledal, ženo še manj, kar ni moja navada... A vendar, tukaj bo nekaj narobe!«

»Ah, beži, beži!«

»In tudi sam sem drugače nemiren, kakor sem navadno nemiren pred delom... In zdaj še ta prekleta kosa! Prav po sencih mi razbija!«

»Po sencih ti razbijajo tvoji zrahljani živci.«

»Živci!« je užaljeno poskočil, ker ni mogel nikdar slišati, da bi mu kdo omenil živce. »Moji živci so kot jeklene žice. In če ne bi bili takšni, bi bil moral že zdavnaj treščiti z glavo skozi zid!«

»No, potem se pa tudi zdaj pomiri! In trešči se k mizi!«

»Ne! Na sprehod grem. Na sprehod grem, da se razhodim. Pokrajina zmeraj pomirljivo vpliva name.«

»Na sprehod?... Ali nisi sklenil, da boš živel samo v copatah, dokler ne napišeš Temnikarja?«

»Sem...«

»Torej drži svoj sklep!... Vidiš, kakšen si! Vse bi storil, samo da ne bi bilo treba pisati. Celó s kmetom, s tem čudnim Črnilogarjem, bi šel kosit travo, čeprav ti ni všeč.«

»Ne!« se je nehote zdrznil. »Z njim pa že ne bi šel.«

»A zakaj ne bi šel z njim?«

»Zakaj ne?... Ne vem!... Ah, vse to je norost!«

Jezno je zamahnil z roko in sedel k mizi. Spet je potegnil k sebi mapo o Temnikarju. Pobrskal je po njej, vzdihnil in jo spet potisnil od sebe. Tedaj pa je zagledal na pisalnem stroju Miletovo pismo z vprašanji za intervju.

»Ravno prav!« se je oddahnil. »Svoje misli bom lahko usmeril drugam. No, intervjuji mi sicer niso posebno všeč. Če človek vzame resno, je intervju nekakšna javna izpoved. Izpoved pa ni nikdar prijetna, posebno pa ne takrat, če se mora človek javno izpovedati naj-sramotnejšega greha, namreč, da ni grešil.«

»A vendar ti zdaj takale izpoved ne bi škodovala! Daj, preberi vprašanja, premisli, premisli in odgovori, kakor se spodobi.«

Odprl je pismo in glasno prebral:

»Kaj sodiš o svojem dosedanem delu?«

»Nič!« se je namršil. »O tem naj sodijo drugi. Kar se mene tiče, bi rad mislil samo to, da je vse, kar sem do danes napisal, le uvod v moje delo.«

»In kakšni so tvoji načrti?«

Namršil se je še bolj, ker se je spomnil svojih junakov, ki že leta in leta trohnijo v ječi njegove domišljije.

»Ali bi nam lahko povedal, kako ustvarjaš?«

»Ne, ker me je sram!« je takoj odločno odbil. »Radi bi videli, kako se zvijam kakor črv, ki ga je lopata obrnila na sonce... Sicer pa, ali je mar dostojno gledati drugemu pod odejo?...«

»Kaj misliš o realizmu? In kaj sodiš o fantastiki, ki o njej danes kar precej govorijo?«

»Prav nič ne sodim... Mislim pa, da je marsikateri realizem fantastika in da je hkrati marsikatera fantastika prekleto krvavi realizem... Ta kosa na primer, ki jo zdaj kleplje kmet Črnilogar. Vem, da je stvarna, toda v tej moji uri, v tej opoldanski tišini, v tem Črnem logu in v rokah tega koščenege kmeta je zame kar fantastična... In fantastična je bila prej moja misel, da jo kmet kleplje zase... In kako fantastično bi šele bilo, če bi jo resnično klepal zase!«

Zdrznil se je in vstal.

»Hudič prekleti, le kaj me to tako preganja!« je glasno zarohnel.

In spet je prav močno začutil tesnobo v srcu in kamen v drobu. Zmračil se je. In nato se je zakrknul. Potegnil je na dan svojo ironijo. Stisnil je ustnice v zloben nasmeh.

»Odgovoril bom! Da, odgovoril bom! Napisal bom tako imenovani standardni intervju v treh odstavkih. V prvem odstavku bom s kancem ironije govoril o svojih delih, ki jih je malo. V drugem odstavku bom s kancem ironije govoril o svojih načrtih, ki jih je veliko, a ki zanje dobro vem, da jih ne bom mogel uresničiti. V tretjem odstavku bom pa kar brez kanca ironije ponovil že znano in žalostno ugotovitev, kako književnost caplja za vsesplošnim napredkom. O, caplja, caplja! Da, takšen intervju bo nemara marsikomu všeč pa poreče: To je skromen, pošten in nadobuden človek, kakor se spodobi za našega umetnika. No, malce je ironičen. Pa kaj zato? Saj ironija ni škodljiva za obči blagor, dokler se je pisatelj poslužuje v pravi meri, kakor se dober kuhar poslužuje popra. In poper je zdaj drag. No, pa naj le popra — toda naj popra tudi po svoji skledi, ne le po moji!«

»Da, tudi po svoji!« se je namršil Peter Majcen in se grenko nasmehnil. Spet je začutil kamen v drobu; in bilo ga je malce sram ironičnih misli.

»Le zakaj sem danes tako strupen?« se je vprašal. A ni čakal odgovora. Zmignil je z rameni in nadaljeval: »Ironija, sarkazem, cinizem, to so otroci trpljenja... — Da, da, da — porečejo — toda umetnost rase iz trpljenja. To je stara, neizpodbitna resnica. Mar ni že Prešeren napisal: — Trpi brez miru!... — Ah, seveda je napisal. In Vigny je napisal: — *J'aime la majesté des souffrances humaines!* — In Musset je napisal: — *Rien ne nous rend si grand qu'une grande douleur!* — In Baudelaire... ha, ta je pa sploh plaval v samem trpljenju: — *Oh, l'indispensable douleur!*... *Oh, la fertilisante douleur!*... In še in še,

*car c'est vraiment, Seigneur, le meilleur témoignage
que nous puissions donner de notre dignité
que cet ardent sanglot qui roule d'âge en âge
et vient mourir au bord de votre éternité! —*

»Hm, ali je to sploh Baudelaire?... Ah, saj je vseeno! Mislim, da so ti verzi na pravem mestu. Poglejmo! *Seigneur?* Ne! Kar črtajmo! *Eternité?* Črtajmo! *Dignité?* Ne vem. Resnica pa je, da vsi ne stokamo z dostojanstvom... *Sanglot?* Ostane. *Oui, ça reste. Ça reste et ça roule...* *Le sanglot qui roule?* Stok, ki se vali. Ne, francoski *rouler* je v tem primeru močnejši kot naš *valiti* se. *Le sanglot qui roule*, to je stok, ki se

vali in hrumi in ječi kakor vihar skozi gozd... *Rouler?* To je v tem primeru glagol težkega gibanja in polnega zvoka... A po drugi plati pravimo tudi za boben *il roule*. In to je suho, odsekano drdranje. *Le roulement du tambour*... Kaj?!«

Peter Majcen se je zdrznil in se kar pahnil od mize.

»Kaj pa je to? Že spet sem pri smrti! *Le roulement du tambour*. To je vendar poslednji glas, ki ga obsojenec sliši na morišču...«

Počasi se je ozrl okrog sebe. Suhi, odsekani udarci po kosi so kakor drobeci kovine skoraj vidno švigali skozi okno, se odbijali od sten in se mu zaletavali v senca.

Stopil je k oknu. Kmet je sedel na tleh komaj tri metre od velikih vežnih vrat. Gola, plešasta glava, nasajena na dolgem zarjavelem vratu, se je potresala ob vsakem udarcu kladi. Peter Majcen je že odprl usta, da bi ga vprašal, kdaj misli nehati, pa se je še o pravem času premislil.

»Naposled bo dedec mislil, da sem res potrapal!« je zamrmral in zamahnil z roko. Nato si je prižgal cigareto in se odločno vrnil k mizi. »Odgovoril bom Miletu na njegova vprašanja. In odgovoril bom resno in trezno. Brez ironije in brez stokanja. In s tem se bom pomiril. Potem se vrne navdih. In z njim se vrneto pogum in volja, da bom lahko sedel in pisal!«

Potegnili so sebi pisalni stroj in vdeli papir. Toda še preden je udaril po tipkah, se je oglasila trobenta. Oglasila se je nekje daleč. Zvok je bil komaj slišen, a nenavadno čist in prodoren.

Prsti so mu obstali na tipkah.

Tišina...

Tudi klepanje kose je utihnilo.

Uho je čakalo.

»Nemara pa je bil samo prisluh?... Kadar je človek vznemirjen, sliši marsikaj...«

Vzdignil je roke, da bi spet udaril po tipkah — in tedaj se je trobenta spet oglasila. Zdaj je Peter Majcen že ujel motiv. Bil je začetek otožne narodne pesmi, toda samo začetek, samo prva vrstica. Pesem je prav dobro poznal, a besedila se ni mogel spomniti. In to ga je jezilo. Čakal je, da se bo trobenta spet oglasila, pa se je oglasilo le klepanje kose, in sicer tako močno, kakor bi hotel kmet prekričati in zadušiti glas trobente.

»Kdo igra?« se je vprašal. »In kaj igra?«

Čakal je, čakal je dolgo, a ker se trobenta ni več oglasila, pač pa je vedno ostreje zvenela kosa, je odpahnil pisalni stroj in vstal.

»Ne! Živ krst me ne bo prepričal, da se tukaj nekaj ne dogaja... Na sprehod grem! Grem!«

Odločno je zamahnil, da bi odgnal glas svoje vesti, se naglo obul in šel iz sobe.

III

Na pragu vežnih vrat je Petru Majcnu zastala noga. Bilo mu je nekam nerodno, da bo moral zdaj stopiti mimo kmeta; nerodno zaradi prejšnjih misli in nerodno zaradi lastnega sklepa, da bo ostal v sobi in delal. Zato si je nataknil črna očala in sklenil, da se bo kmeta otresel s tremi besedami ter jo hitro mahnil naprej.

Toda kmet ga je že zaslutil. Nenavadno naglo je zasukal glavo in tudi nenavadno naglo vprašal:

»Ali ne gre?«

»Kaj?« je mračno vprašal Peter Majcen.

»Hm, kajpak,« se je popraskal kmet. »Pisanje!«

»Ne!« je precej ostro odbil Peter Majcen, ker se mu je zdelo, da je v kmetovem glasu zvenelo zadovoljstvo. »Vam pa tudi ne gre! Saj klepljete že celo večnost!«

»Celo večnost?« ga je začudeno pogledal kmet. »Komaj deset minut!«

»Deset minut? ... *Ali je res minilo šele deset minut, odkar je šel iz moje sobe? Kako je vendar mogoče, da so v desetih minutah zdvijali skozme vsi tisti občutki in vse tiste misli?*«

»Hm, kajpak,« se je popraskal kmet. »Če človek posluša klepanje kose, se mu včasih res zdi, da traja celo večnost.«

»Saj, saj...« je prikimal Peter Majcen. »Kdo pa tukaj nekje igra?«

»Igra?« je zategnil kmet in ga spet začudeno pogledal.

»Da, Kdo igra trobento?«

»Trobento?...«

»Niste slišali?«

»Vi ste slišali trobento?«

»Ali nima nihče tukaj v bližini trobente?«

»Trobente?« se je popraskal kmet in se zamislil.

»Kaj pa je zdaj to?« je prešinilo Petra Majcna. »Vi res niste slišali?«

»A trobento?« je rekel kmet in se spet popraskal.

»Trobento... Hm, nemara pa je bil res samo prisluh?... Taka tišina! Človek je ni vaje, pa ima razne prisluhe.«

»Prisluhe?«

»Da. To se pravi, da človek sliši zvok ali glas, čeprav ga v resnici ni.«

»Hm, kajpak,« se je popraskal kmet. »To se zgodi. Posebno ponoči...«

»No, na svidenje!« je rekel Peter Majcen in se obrnil, ker mu je bilo nerodno zaradi trobente. Toda že po treh korakih je obstal in vprašal: »Kje pa je tisti Tihi dol?«

»Tihi dol?« je zategnil kmet in se zamaknil vanj.

»Da, Tihi dol. Mar niste rekli, da pojedete kosit otavo v Tihi dol?«

»A v Tihi dol?«

»V Tihi dol!« je ponovil Peter Majcen; in hkrati je že trznil, ker ga je prešinila misel, da je nemara tudi to ime samo plod njegove domišljije.

»Hm, kajpak,« se je popraskal kmet. »Saj sem res rekel.«

»No!« se je oddahnil Peter Majcen. »In kje je tisti Tihi dol?«

»A kje da je?« se je popraskal kmet. »Tam,« je vzdignil roko, a ni pokazal ne na levo ne na desno. »Pa kaj bi hodili tja... Tam je mokro. Saj sem vam rekel, da je močvirnato... Blato... Če že greste na sprehod, krenite na koncu drevoreda na desno, po trdi cesti. Res lepa pot. Ves čas se vije po senci, pod obronkom gozda. In še do gostilne vas pripelje.«

»Aha! Aha!« je hitro prikimal Peter Majcen in se nato še hitreje obrnil, ker se je v vežnih vratih prikazala kmetova žena.

»Hej!« mu je njen glas tako ostro butnil v hrbet, da je skoraj obstal, a vendar se je naglo pognal naprej.

»Hej!« je priletel drugi sunek.

»Kaj pa je?« se je obrnil. »Zdaj me bo pa baba morila!«

»In ne bodite hudi, gospod!« je rekla žena. »In ta mi je povedal,« je pokazala na moža, »da ste poznali nekega kmeta, ki se je sam spopadel s petimi belogradisti.«

»Seveda sem ga poznal, toda —«

Kmet je vzdignil mlat in krepko udaril po kosi.

»Hej! In nehaj!« mu je ukazala žena. In nato se je spet obrnila k Petru Majcnu: »In dajte, gospod, in povejte, kako je bilo!«

To vprašanje je prišlo tako nenadoma, da Peter Majcen prvi hip res ni vedel, kako bi se rešil. Najrajši bi se bil obrnil in šel, toda ker ni hotel biti neolikan, je sklenil, da bo tudi ženi povedal o Temnikarju s tremi besedami, kakor je bil prej povedal kmetu.

»In tako!« se je oddahnila žena, ki je že sedla k možu na tla, potegnila k sebi kolena in jih objela. »In zdaj povejte, kako je bilo.«

»Tako!« je začel Peter Majcen precej trdo. »Živel je na samotni kmetiji in —«

»In kakor midva,« ga je prekinila žena in s komolcem hebnila moža pod rebra.

»Da, na samotni kmetiji pod gozdom in na —«

»In pod gozdom. Kakor midva,« je ponovila žena in spet hebnila moža.

»Da. Dom je bil med zasedenim in osvobojenim ozemljem. Tja so prihajali partizani in beli. No —«

»In kakor pri nas!«

»No, in bilo je na sveti večer —«

»In na sveti večer? In prav na sveti večer?«

»Da, prav na sveti večer!« je pribil Peter Majcen. »*In hudič babji, ali moraš res vsako besedo posebej prežvečiti, da jo lahko razumeš in požreš!*«

»In na sveti večer in ... in potem?«

»Kmet se je zjutraj zbudil z nekakšno čudno slutnjo, s kamnom v drobu, kakor se reče, pa je hitro vstal, da bi si nastrgal —«

»In s čudno slutnjo in ... in s kakšno slutnjo?«

»Pokazalo se je, da je bila to slutnja smrti, zakaj dopoldne je prišlo pet —«

»In počakajte in počakajte!« je žena vzdignila roke. »In ali je tisti kmet padel?«

»Seveda je padel, saj vendar —«

»In seveda je padel!« je ponovila žena in spet hebnila moža pod rebra. »In ti mi nisi povedal, da je padel!«

»Hm, kajpak,« se je popraskal kmet. »To je vendar jasno.«

»In to je vendar jasno!« je ponovila žena ter se spet obrnila k Petru Majcenu. »In potem?«

»Zdaj pa kar na kratko!« je rekel Peter Majcen. »Prišlo je pet belogradistov, ki so povedali, da se v skalah, visoko v pobočju skriva nekaj ranjenih partizanov, in da zdaj gredo tja, da jih pošljejo v Betlehem, hoteli so —«

»In v Betlehem? In zakaj v Betlehem?« je zazijala žena.

»Hoteli so s tem povedati, da jih bodo pobili. Temnikar pa —«

»In pobili!« je žena spet hebnila moža pod rebra.

»In pobili!« je prikimal Peter Majcen. »Toda Temnikar se je takoj odločil, vzel sekiro in samokres ter odhitel v gozd, da bi jih tam počakal, se z njimi spoprijel in jih potolkel.«

»In jih potolkel ... In jih je potolkel?«

»In jih je potolkel!« je pribil Peter Majcen. »In to je tudi vse, kar se je zgodilo s tem kmetom!« se je oddahnil in se obrnil, da bi odšel.

»In ampak in gospod... in kako jih je potolkel?« je vprašala žena.

»Kako?« se je zamislil Peter Majcen. »Tega pa še ne vem.«

»In kako?« je zazijala žena. »In kako, da ne veste?«

»Ne vem še.« je Peter Majcen ravnodušno zmignil z rameni. »Bom že videl.«

»Hm, kajpak,« se je popraskal kmet. »To se mora gospod šele izmisliti. Saj to je vendar povest. Gospod to piše iz svoje glave.«

»Aaa!« se je globoko oddahnila žena. »In iz svoje glave pišete in... in potem to ni bilo res in... in potem se to ni zgodilo? In saj!« se je obrnila k možu in ga s komolcem krepko sunila pod rebra, kakor bi hotela reči: »Saj sem vedela, da je to samo pravljica!«

»Ha!« je užaljeno zrasel Peter Majcen, ker ga je to pojezilo. »Kdo pravi, da ni bilo res? Kdo pravi, da se ni zgodilo?... Koliko je bilo takih Temnikarjev, ki o njih nihče ne piše. Toda ko bom napisal svojo zgodbo, se bo tudi to res zgodilo, hočem reči, da bo to resnica, prava in čista resnica!«

»Hm, kajpak,« se je popraskal kmet in pomočil mlat v vodo, da bi nadaljeval s svojim klepanjem.

»In seveda in seveda in...« je prikimavala žena in začudeno gledala. »In samo jaz in... in gospod, mi in... in samo mi —«

»In samo vi tega ne razumete,« je rekel Peter Majcen. A še isti hip bi se bil najrajši ugriznil v jezik, ker se je spomnil, kako je bil prej s temi besedami užalil kmeta. »No, pa kaj bi govorili o tem!« je pomirljivo zamahnil z roko. »In zdaj grem malce na sprehod. Na svidenje!«

»Na svidenje!« je hitro odgovoril kmet. »In na križišču pa kar na desno krenite, po trdi cesti!«

(Se nadaljuje.)